

LIETUVOS MIŠKŲ PAUKŠČIAI.

Karvelis keršulis (*Columba palumbus*)

SELEMONAS PALTANAVIČIUS

Juos išgirstame dar ankstų pavasarį – būna metų, kai pirmieji keršuliai pradeda burkuoti kovo gale, kitukart – jau balandį. Tokiu metu uldukai, perintys uoksuose, jau sukasi apie lizdus, nes sugrįžo daug anksčiau. Keršuliai taip pat nelaukia – vos parplasoję skrenda maitintis į laukus, į naujus pasėlius, o po to suka į miškus, kur geriausia vieta giesmėms.

Iš Lietuvoje gyvenančių ir perinčių 4 karvelių rūšių keršuliai patys didžiausi, dažniausi, lengviausiai pastebimi. Per paskutinius 50 metų šios rūšies populiacijoje įvyko esminiai pokyčiai, lėmę rūšies gausėjimą. Bene didžiausi pasikeitimai keršulio ekologijoje – jis iš slapaus miškų paukščio tapo dar ir sinantropu – taip vadina rūšis, gyvenančias miestuose, greta žmogaus. Dabar Lietuvos keršulių populiacija perėjimo metu yra skilusi lyg į dvi ekologines kryptis: vieni tebėra jautrūs, baiktūs miškų paukščiai, kiti – išskirtinai jaukūs, perintys sodybose, miestuose ir lesalą renkantis greta žmogaus. Kol kas negalime pasakyti, ar šie požymiai yra atsitiktinio pasirinkimo išdava. Tikėtina, kad ne. Kas lemia tokią paukščių elgseną?

Ieškant paaiškinimo tenka įvertinti labai svarbų keršulių migracijos į žiemavietes ir pačių žiemaviečių pobūdžius. Kokie jie būna? Dalis paukščių, žiemojančių Vokietijoje, Prancūzijoje, Belgijoje lieka pakankamai baiktūs, nakvoja miškuose, o dienomis skrenda į rapsų laukus ir lesa jaunų daigų lapus, renka pabirusius grūdus. Šie paukščiai medžiojami (gana aktyviai) ir jaukumo sampratos neįgyja. Kas kita paukščiai, žiemavietėms pasirinkę miestelius, miestu, nakvojantys parkų medžiuose, ant stogų ar atbrailų. Žinoma, jiems žmonės, miestų šviesos baimės nekelia. Jų niekas nemedžioja arba – jie kažkaip išvengia medžioklės lėkdami maitintis į priemiesčio laukus. Taigi, toks populiacijos paukščių įpročių formavimasis yra labai charakteringas; panašiai formuojasi Lietuvos juodųjų strazdų, liepsnelių, net kikilių miestų populiacijos. Viena vertus, tai lemia kur kas saugesnę jų būtį. Žiūrint kitaip, regime visai kitokius, ne laukinius miško paukščius.

Keršulių populiacijos įvertinimo niekas neatliko, teigiama, kad Lietuvoje jų gali perėti 80–120 tūkstančių porų. O kodėl ne 200, ne 300 tūkstančių? Ši rūšis yra medžiojamoji, tad atsakingos valstybinės institucijos turėtų žinoti išteklių gausą. Nežino. Gerai, kad keršuliai pas mus praktiškai nemedžiojami – tą labai nuoširdžiai atlieka Vakarų Europos medžiotojai, mūsų paukščiams skiriantys 4–5 mėnesius.

Koks yra tas karvelis keršulis, kurį matome dažnai, bet aprašyti jo negalėtume. Visų pirma, jis gerokai didesnis, stambesnis už įprastą sulaukėjusį naminį karvelį. Pakanka pasakyti, kad tarp išskėstų sparnų galų yra 70–80 centimetrų, o svoris siekia pusę kilogramo. Suaugusio paukščio viršutinė kūno dalis melsvai pilka, krūtinė ir kaklo priekis pilkai melsvi su žvilgančiu violetiniu ar rožiniu atspalviu. Charakteringos, visada matomos baltos dėmės paukščio kaklo šonuose ir sparno „alkūnėje“. Ryškiai matoma skersai uodegos plunksnų galus nutįsusi juoda juosta. Skrydyje keršulis greitas ir vikrus, tačiau miške, savo įprastoje aplinkoje, toks yra ne visada – skridamas sparnais dažnai kliudo šakas, o bandydamas nutūpti kartais to negali padaryti, krinta žemyn ir apsukęs ratą bando vėl. Pavasarį ir nuo vasaros vidurio

AUTORIAUS nuotrauka

dažnai stebime keršulių pulkus, ypač jiems skrendant lesti į laukus ar tupint ant elektros laidų.

Perimvietėje, lizdinėje teritorijoje keršuliai būtų sunkiau atrandami, jei ne garsus patino burkavimas – anksti ryte jis puikiai girdimas ir už pusės kilometro. Ne mažiau raiškūs yra keršulio patino skrydžiai, kai jis iš lizdo artumas plakdamas sparnais kyla aukštyn, o po to, dažnai vartydamasis nuo sparno ant sparno, sklendžia žemyn.

Paprastas, net primityvus keršulio lizdas sukamas ant eglės ar horizontalios lapuočių medžių šakos. Tai keliolika šakelių, surinktų ant žemės ir sudėliotų netvarkingai. Lizde nebūna jokios guolio paklotės, 2 balto stambūs kiaušiniai pro lizdo retumą matomi nuo žemės. Lizdas labiau „sutankėja“, kai po 16–17 dienų perėjimo išsiritą neregintys ir gana silpni retais gelsvais pūkais apšepę karveliukai. Tėvai juos maitina atryjamu jau gerokai apvirškintu lesalo mišiniu, vadinamu „pieneliu“. Šiaip keršuliai lesa visų rūšių grūdus, augalų sėklas, liaunus daigus, o pavasarį mėgsta giles, kas neįpratusiam stebėtojui gali atrodyti ypatingu atveju. Karveliukai auga greitai, po mėnesio jie jau skraido ir yra savarankiški. Per vasarą sėkmės atveju keršuliai gali išauginti 2–3 vadas. Deja, daug jų lizdų, dėčių ir jauniklių prazudo kėkštai, varnos, šarkos, paukštvanagai, kiaunės ir katės. Suaugusius paukščius aktyviai medžioja vištvanagai, o žiemavietėse Vakarų Europoje – sakalai keleiviai. Lietuvoje kaip medžioklės objektas keršuliai praktiškai neegzistuoja, tačiau vien žemyninėje Europoje jų kasmet sumedžiojama keletas milijonų, antra tiek tenka Britų salų medžiotojams.

Profesorius Tadas Ivanauskas „Lietuvos paukščių“ tritomyje mini, kad daugiau kaip prieš 100 metų keršulio neaptikdavo „...Gudų girioje ir smiltingoje Trakų apskrities pietinėje dalyje, atvirksčiai, derlingesnėje šiaurinėje Lietuvos dalyje apšiai pasitaiko...“. Šiandien karvelis keršulis yra pakankamai skaitlingas, tačiau jo paplitimo šalies teritorijoje tendencijos yra labai panašios.